

Nieuwe natuur

Sinds de opkomst van de 'nieuwe natuur', ruim twintig jaar geleden hebben veel weilanden een gedaanteverwisseling ondergaan. Waar eerst koeien geweid werden of maïs geteeld, zien natuurontwikkelaars en ecologen liever heides, moerassen, drassige hooilanden en bloemrijke graslanden ontstaan. Het zijn landschappen die gewild zijn om hun biodiversiteit. Er groeien veel soorten planten en er komen veel insecten voor. En salamanders en kikkers varen er wel bij. Maar vanwege de meststoffen die in de tweede helft van de vorige eeuw massaal over akkers en weilanden zijn

uitgestrooid, is het scheppen van nieuwe natuur niet gemakkelijk. Op bodems vol mest krijgen snelle groeiers de overhand. Van de ene monocultuur (gras, maïs) kom je bij wijze van spreken in een andere monocultuur terecht. De met zorg uitgegraven poelen groeien vol met algen of kroos, de beoogde bloemrijke graslanden raken gevuld met pitrus en onder de bomen tieren brandnetel en braam. De omzetting van landbouwgrond naar natuur verloopt dus niet altijd even goed.

Welke maatregelen moeten nu genomen worden om de bemeste landbouwgronden om te zetten in natuur? In rapport nr.1683 van Alterra, het kennisinstituut voor de groene ruimte van de Wageningen Universiteit, wordt in dit verband een 'beslisschema' gepresenteerd (W.J. Chardon, 2008). Allereerst moet de vraag beantwoord worden of vernatting nodig is voor het bereiken van de gewenste natuur.

Wanneer **vernatting niet nodig** blijkt, dan ligt de techniek van het **uitmijnen** voor de hand. Uit onderzoek moet dan wel blijken dat dit binnen een aanvaardbare termijn succesvol kan zijn. Uitmijnen houdt in dat er fosfaat door een gewas aan de bodem wordt onttrokken. Uiteraard zonder dat er via bemesting extra fosfaat aan de bodem wordt toegevoegd. Met het gewas wordt het opgenomen fosfaat van het land verwijderd. Een gewas dat in aanmerking komt is maïs omdat het relatief veel fosfaat opneemt. Dat klinkt tegenstrijdig, maar van maïsakkers kun je natuur maken door maïs te zaaien. De bemesting van voorheen moet natuurlijk wel achterwege blijven. Een mogelijke teelt voor het uitmijnen is gras/klaver. Daarmee zijn al succesvolle veldproeven gedaan in het Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen. Voor voldoende opname van fosfaat door de planten moet er wel voldoende stikstof en kali aanwezig zijn. De klaver zorgt via de aanwezige bacteriën in de wortelknolletjes voor stikstofopname uit de lucht en kali wordt gericht bijbemest.

Indien het uitmijnen te lang gaat duren moet overwogen worden of het afgraven van de fosfaatrijke grond haalbaar is. Dat kan onder andere afhangen van de aanwezigheid van archeologische waarden, van de aanwezigheid van een waardevolle zaadbank in de fosfaatrijke bodemlaag en natuurlijk ook van de kosten. Dat afgraven van de bovenlaag noemen we meestal ontgronden.

De techniek van het **ontgronden** houdt in dat er minimaal een laag van 20 cm van de bemeste grond met graafmachines wordt verwijderd. De laatste twintig jaar heeft er in zeker 150 natuurgebieden op zandgrond ontgroning plaats gevonden. De verwijderde bemeste grond kan bijvoorbeeld gebruikt worden bij bouwprojecten of voor de afdekking van vuilnisbelten. Soms lukt het niet om een bestemming te vinden voor de grond en blijft deze als een soort terp achter in een hoek van het natuurgebied.

Wanneer **vernatting wel nodig** is dan moet eerst gekeken worden of de vernatting mogelijk is via peilverhoging. Maatregelen om de oorspronkelijke (zeg maar van vóór 1950) grondwatersituatie te herstellen zijn bijvoorbeeld de sloten te dempen, de drainage te verwijderen en de waterlopen te hermeanderen. Het verhogen van het peil kan het best voorafgegaan worden door uitmijnen.

Indien peilverhoging niet mogelijk blijkt, dan moet ontgronding overwogen worden. Daarmee bereik je dan ook dat de afstand van de plantenwortels tot het grondwater kleiner wordt. Eventueel kan het ontgronden gevolgd worden door uitmijnen.

Wanneer afvoeren van fosfaat niet binnen een redelijke termijn haalbaar is, en ontgronden niet wenselijk of mogelijk is, dan zal gekozen moeten worden voor een ander, minder voedselarm natuurdoeltype. Het aanplanten van bos na een periode van verschralen is een mogelijkheid. Ook de bestemming als begrazingsgebied van grootwild kan overwogen worden.

Wat moet er gebeuren **na ontgronding** ? Er blijft dan kaal zand over. Daarop moet de nieuwe natuur zich dan gaan ontwikkelen uit zaden die al decennia in de grond hebben liggen wachten op hun kans of uit zaden die aan komen waaien. De resultaten daarvan zijn niet altijd even bemoedigend. Een ecoloog had over een stuk mislukte natuur daar een positieve opmerking over: “Waar eerst maïs groeide, groeit het nu niet meer”.

Vaak ontwikkelt zich een ongewenste vegetatie van bijvoorbeeld pitrus. Dat wijst op dat er nog teveel mest, met name fosfaat, aanwezig is in de grond. Natuurbeheerders proberen dat probleem op te lossen door te maaien en het maaisel af te voeren. Verschralen heet dat.

Uit onderzoek blijkt dat het vaak tientallen jaren duurt voor het gewenste landschap ontstaat. Als je dat wilt versnellen moet je bijvoorbeeld planten uitzaaïen. Tot voor kort was dat een taboe. Veel ecologen noemen dat nog steeds natuurvervalsing. Anderen zijn van mening dat er in Nederland niet veel te vervalsen valt. Alle aanwezige natuur is immers onder invloed van de mens ontstaan. Het ligt er maar aan wat je onder ‘natuur’ verstaat. Op verschillende plaatsen in Nederland is al met succes gewerkt met het uitstrooien op de kale grond van plagsel of hooi uit andere natuurgebieden. Om de problematiek te omzeilen kun je natuurlijk ook een kudde schapen inhuren en die eerst door een natuurgebied met de gewenste planten laten lopen en vervolgens verhuis je de kudde naar een vlakte met ongewenste pioniers. De zaden liften dan mee via de vacht, de hoeven en de keutels.

Ten slotte iets over **het beheer** van al die nieuwe natuur. Als het niet onderhouden wordt, dan zal zich waarschijnlijk overal bos gaan ontwikkelen. De gewenste natuur kan zich alleen handhaven door ingrijpen van de mens. Het maaien en afvoeren kost veel geld en het inzetten van Schotse Hooglanders en andere grote grazers is ook niet helemaal gratis. Bovendien is de inzet van deze dieren niet onomstreden. De nieuwe natuur zal ook een beroep moeten doen op agrarische activiteiten. De nabije toekomst zal het ons leren.

Erik van der Hoeven

